

A NYILVÁNOSSÁG ÉRDEKÉBEN

BOGDÁNFI SANDOR

A művészet meg akarja menteni az embert a legveszélyesebb tébolytól: a hiú ön teltségtől.

Hans Arp

Az utóbbi időben a *Híd* vitacikkeket is közöl. Műfajszegény irodalmunkban ez igen örvendetes jelenség, még akkor is, ha a legutóbbi vitacikk — a *Magyar Szóban* közölt nyilatkozatom ürügyén — személyem ellen szól.

Mindenekelőtt leszögezem, hogy mind a *Híd*, mind a Könyvkiadó szerkesztősége mindig előzékeny volt velem szemben, soha nem volt köztünk sem anyagi, sem más természetű ellentét, (következésképp engem nem vezérelt semmiféle egyéni szempont, hanem kizárólag általános szempontokat tartottam szem előtt, amikor a *Magyar Szónak* adott nyilatkozatomban egyebek között megemlítettem, hogy

— a *Híd* (az *Új Symposium*nal nem foglalkoztam) nem mozgatója az irodalmi életnek;

— a *Híd* nem kíséri kellő figyelemmel szellemi életünk eseményeit (új könyveket, fordításokat, tankönyveket, a lapok irodalmi mellékletét, színházi és zenei eseményeket stb.);

— (könyvkiadásunk körül túl sok és túl drága a hivatalnoki munka;

— irodalmi életünk pangásának fő okát az elbürokratizálódásban látom.

Nyilatkozatommal foglalkozva a *Híd*ban Tomán László lényegében megállapítja:

— Bogdánfi állításainak pont az ellenkezője igaz;

— Bogdánfi nem olvassa folyóiratainkat;

— Bogdánfi hallgat az objektív okokról, őt nem is érdeklik az objektív okok, nem ítéli meg elég tárgyilagosan a helyzetet;

— Bogdánfinak nincsenek elképzelései az irodalmi folyóiratok céljáról, feladatairól;

— Bogdánfi elfelejti, hogy nincs pedagógiai folyóiratunk, eszébe sem jut (és sohasem is jutott) felvetni a kérdést, ki a felelős azért, hogy évekkel ezelőtt megszűnt a pedagógiai folyóiratunk, s ezt azóta sem pótolta semmi;

— Bogdánfi sokat használja a csúf „elbürokratizálódás” szót, de hallgat az elbürokratizálódás okairól, mert vannak, úgy látszik, fétisek, melyekhez nagy bátran ő sem szeret hozzányúlni; és vannak, úgy tetszik, tabuk, melyekről ő sem beszél;

— Bogdánfi, mivel nem látja a könyvkiadásunkban elért elismert eredményeket, a lényeges kérdésekhez pedig — a maga szempontjából — nem tud hozzászólni, a bürokrácia után nyomoz, hogy hipotéziseit bebizonyítsa, s így kerül zsákutcába;

— Bogdánfi fellépése és általában az ilyen fellépések nem segítik elő irodalmi életünk ügyét, ellenkezőleg: hátráltatják. Nem járulnak hozzá a nehézségek elhárításához, hanem újabb bonyodalmakat okoznak. És így nem lehet kijutni a zsákutcából.

Mit szóljak hát, ha néhány soros nyilatkozatommal kapcsolatban annyi mindent vágtak a fejemhez, mintha legalábbis átfogó tanulmányt írtam volna irodalmi életünkről, sőt politikai helyzetünkről is?!

Az volna talán a legegyszerűbb, ha Tomán László pusztai állításai nyomán elismerném, hogy nem értek semmihez, nem tudok semmit, nem látok semmit, s hogy a *Híd* valóban mozgatója irodalmi életünknek, hogy figyelemmel kíséri szellemi életünket, hogy könyvkiadásunk körül kevés a hivatalnoki munka és nem is drága, s hogy irodalmi életünkben nincs pangás, nincs elbürokratizálódás. Sajnos, ezt nem tehetem. Kénytelen vagyok tehát némi magyarázatot fűzni állításaimhoz, bár megengedem, hogy lehet, sőt kell is róluk vitatkozni, esetleg meg is cáfolni őket, de egészen másképpen, mint Tomán László teszi.

Előrebocsátom, hogy a *Hídat* kitűnő szerkesztők szerkesztik, javarészt kitűnő írások jelennek meg benne, de a szerkesztési koncepció szerintem egyoldalú. Szellemi életünk folyó eseményei és problémái úgyszólván teljesen hiányzanak a folyóiratból. Aki olvassa a belgrádi és zágrábi folyóiratokat és irodalmi újságokat (s Tomán bizton olvassa őket), tudja, mire gondolok. Mivel nincs irodalmi lapunk, a *Hídnak* vállalnia kell ezt a szerepet. Az íróknak igenis véleményt kell mondaniuk korunk kérdéseiről, a kulturális élet jelenségeiről, az újságok egy-egy rovatáról, egy-egy cikkről, díjkiosztásokról, s persze könyvekről, fordításokról, sőt a kiadói politikáról, egy-egy tankönyvről (főleg irodalmi, nyelvi jellegű tankönyvekről stb.). Ezekkel a problémákkal ma úgyszólván minden jobb irodalmi lap és folyóirat foglalkozik, mégpedig harcoss kiállással. Ha pedig nem áll ki semmilyen kérdésben, hanem óvatosan „félti a bőrért” — ez az elbürokratizálódás jele. Úgyszintén az elbürokratizálódás jele az is, ha a szellemi élet posztjain egyazon személyek állnak. Bármennyire is tehetséges és rátermett emberekről van szó, nem helyes például az, hogy a *Híd* Tanácsának elnöke egyszer mind a Kiadó főszerkesztője, következőképp a *Híd* nem foglalkozhat függetlenül, kellő szigorral a könyvkiadás problémáival, egy-egy kiadvánnyal és általában a kiadói politikával. A *Magyar Szó* főszerkesztő-helyettese, valamint a lap kulturális rovatának és irodalmi rovatának szerkesztője is tagja a *Híd* szerkesztő bizottságának. Ergo: a *Magyar Szó* nem bírálhatja függetlenül a *Hídat*, és viszont.

Az ilyenfajta összpontosítás, jobban mondva egy kéz politika az elbürokratizálódás egyik legfőbb jellegzetessége. (Ismétlem, nem a személyekkel van baj, hanem ezzel a rendszerrel.)

Könyvkiadásunkban a Tomán által hangoztatott és elismert sikerek ellenére is — én is készségesen elismerem, sose tagadtam őket — bőven akad bírálható jelenség. A rendszeres bírálat csak segítené a szerkesztőséget. Sajnos egyelőre senkinek sincs kedve rámutatni a hibákra (kivéve Tománt, aki olykor szívesen „levágja” szerkesztőtársait), mégpedig azért nincs kedve, mert a reagálás rendszerint hasonló, mint az én esetemben: ignoránsnak bélyegzik a bírálót. Az öntelt hivatalnok reagálása ez, vagyis bürokratizmus. Engedtessék meg, hogy egy régi aforizmámmal válaszoljak rá: „Van egy műbírálónk, aki másokat szigorúan műbírál, de szereti, ha őt műdicsérik”.

Nálunk ma országszerte felülvizsgálják a szolgáltatások árát és monopóliumhelyzetét, ez alól nem vonhatja ki magát a könyvkiadó sem, hiszen szolgáltatást nyújt a közösség irodalmi céljainak megvalósítása

terén. Könyvkiadásunkban igenis drága a hivatalnoki munka. Noha ott dolgozik néhány kitűnő ember is, meg kell állapítani, hogy átlagos képességű, sőt átlagon aluli hivatalnokokat avattak szerkesztőkkel, nagyobb kereseteket biztosítva nekik, mint amennyit író bármikor is kereshetett fokozott alkotó munkával. Ez az állapot az írók egy részét is elbürokratizálta: szívesebben vállalnak válogatást, recenziót, lektorálást, fordítást, mint alkotó munkát. Elismerem, hogy több ízben történtek próbálkozások, hogy javítsanak a helyzeten, de a szellem lényegében nem változott. Ne feledjük, hogy egyes írók igen nehéz anyagi helyzetben vannak, némelyek közülük szívesen szerkesztenének egy-egy sorozatot, de a Kiadóban egyetlen író sincs.

Az írók nem kapnak helyet a Könyvkiadó öngazgatási szerveiben sem, noha ez esetben ők is termelők, hiszen a kézirat, a könyvkiadás alapanyaga, az ő műhelyükből kerül ki. Ha módjukban volna a szerkesztőséggel együtt dönteni a lényeges anyagi és szellemi kérdésekről, ez nyilván csak javára válna a kiadónak is, hiszen számos mézettelérés a helyszínen tisztázódna, és ama bizonyos csúf szót, az „elbürokratizálódást” egy másik szó, a „demokratizálódás” válthatná fel.

Tudom, mindezeknek a kérdéseknek a megoldása, a viszonyok rendezése hosszú folyamat, és nyilván nemcsak a *Híd* szerkesztőségétől és a Könyvkiadótól függ. Tagadhatatlan tény azonban, hogy a könyvkiadási politika, az irodalompolitika most lényegében egy munkaegység, illetve tíz-tizenkét szerkesztő és segédszemélyzet jóindulatától és érdekeitől, tehát szubjektív tényezőktől függ még akkor is, ha a magam részéről semmiképpen sem kívánom lebecsülni az illető személyek fáradozását és eddigi munkájuk tagadhatatlan eredményét. A jelenlegi helyzeten tehát mindenképpen változtatni kell, hogy szellemi életünk eredményesebben kibontakozhasson.

Véleményem szerint az a lényeg, hogy végre nyíltan, az egész közvélemény bevonásával tárgyaljunk szellemi életünk gócairól: folyóiratunkról, könyvkiadásunkról, lapjainkról, a rádióról, színházról és minden egyébről. Önteltség, hiúság, fölényesség és sértődöttség nélkül.

Ha most Tomán László vagy bárki más ismét ledorongol és azt válaszolja, hogy nem olvasom a folyóiratokat, nem értek semmihez, gyáva vagyok s állításaimnak pont az ellenkezője igaz, akkor sem sértődöm meg, de így — Tomán szavaival élve — valóban nem juthatunk ki a zsákutcából.